

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI

Sırbistan Ülke Raporu: *İslam'ın Kurumsallaşması, İlk Müslümanlar, Dernekler ve Güncel Dinamikler*

Aleyna Öztürk

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

SİRBİSTAN ÜLKE RAPORU:
İSLAM'IN KURUMSALLAŞMASI,
İLK MÜSLÜMANLAR, DERNEKLER
VE GÜNCEL DİNAMİKLER

YAZAR:

Aleyna Öztürk

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI

GRAFİK TASARIM:

Feyzanur Yetimoğlu

E ISBN:

978-625-5830-50-0

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 14

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI
MIGRATION RESEARCH FOUNDATION
مركز دراسات الهجرة

İçindekiler

1. Demografik Yapı, Göç Tarihi: İlk Müslüman Varlığı ve İskanı	2
2. İlk Müslüman Dernekleri, Örgütlenmeleri ve İdeolojik Bölünmeler	4
3. Din-Devlet İlişkileri ve İslam'ın Resmen Tanınması	7
4. Sırbistan'da İslam Birliği Meşihatı (IZuS)	9
5. Camiler, Eğitim ve Güncel Tartışmalar	11
6. Kaynakça	13

1

DEMOGRAFİK YAPI VE GÖÇ TARİHİ: İLK MÜSLÜMAN VARLIĞI VE İSKANI

Güneydoğu Avrupa'da (Balkanlar) bulunan ve denize kıyısı olmayan Sırbistan'ın doğusunda Bulgaristan ve Romanya, batısında Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Karadağ, kuzeyinde Macaristan, güneyinde ise Kosova ve Kuzey Makedonya yer almaktadır. Karadağ ile oluşturmuş olduğu konfedere devlet birliğinin, referandumla 2006 yılında ayrılması sonucu Sırbistan İstatistik Ofisi'nin (RZS) 2023 nüfus sayımı verilerine göre ülkenin toplam nüfusu 6.647.003'tür.¹ Nüfusun etnik yapısını %80,6 Sırlar, %2,8 Macarlar, %2,3 Boşnaklar, %1,4 Romanlar oluşturmaktadır. Dini dağılımda ise nüfusun %81,1'i Ortodoks Hristiyan, %4,2'si (278.212) Müslüman olarak kaydedilmiştir (Statistical Office of the Republic of Serbia, 2023). Ancak bu resmi veriler ile sivil toplum kuruluşlarının tahminleri arasında belirgin bir nüfus uyumsuzluğu bulunmaktadır (İNSAMER, 2021). Günümüz Sırbistan coğrafyasındaki bu Müslüman varlığının kökenleri 16. yüzyıla, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyet dönemine dayanmaktadır. 1521 Macar hakimiyeti altında bulunan Belgrad fethedilerek Semendire Sancağı'nın merkezi buraya taşınmış ve Rumeli'ye bağlanmıştır. Bölgenin Osmanlı hakimiyetine girmesiyle Türk-Müslüman nüfus artmıştır. Devşirme, iskân politikası, istimalet (hoşgörü) anlayışı ve mimari yapıların inşası ile birlikte İslamiyet yayıl-

¹ Sırbistan'da nüfus sayımları 10 yılda bir yapılmaktadır. Tahminler, 2022 Nüfus, Hane Halkı ve Konut Sayımı sonuçlarına, doğal değişim istatistiklerine ve iç göç verilerine dayanmaktadır.

mıştır (İNSAMER, 2021). Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan bölgesinde asker yetiştirmek ve idari hizmet sağlaması amacıyla bu sistem uygulanmıştır. Bu sistem 15. ve 16. yüzyıllarda yeniçerileri Müslümanlaştırmış ve güçlü hale getirmiştir. Ancak bu yükseliş süreci kalıcı olmamış, ilerleyen yüzyıllarda bölge ciddi bir dönüşüm yaşamıştır. Nitekim 16. ve 17. yüzyıllarda Belgrad, onlarca cami, medrese ve vakıf eseriyle Osmanlı'nın en önemli İslam merkezlerinden biri haline gelmiştir (Amidi, 2015, s. 12-15). Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) ve Berlin Antlaşması sonrasında Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla, bölgedeki Müslüman nüfus ilk kitlesel ve zorunlu göç dalgasını yaşamıştır (F. K. Şahin, 2019, s. 364).

19. yüzyılın başlarından itibaren yaşanan toprak kayıpları ile birlikte bölgede yaşayan Türk-Müslüman kesimin bir kısmı zorunlu göçe tabi tutulmuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında bu süreç hızlanmıştır. Balkan Savaşları sonrasında Sırbistan'ın Kosova, Yeni Pazar ve Makedonya'nın bir kısmını topraklarına katmasıyla birlikte Müslümanların sayısı artmıştır. Ancak Müslüman nüfusun yarısı İkinci Dünya Savaşı'na kadar Türkiye'ye göç etmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte göç durmadan devam etmiştir. 2006'da Karadağ'ın bağımsızlığı ile birlikte Müslümanların çoğunlukta yaşadığı Sancak bölgesinin bir kısmı Karadağ sınırlarında, Prijepolje (Göleveli), Seniçe (Sjenica), Tutin, Priboy (Priboj), Yenipazar (Novi Pazar), Nova Varos gibi şehirler Sırbistan içerisinde kalmıştır (İNSAMER, 2021).

2

İLK MÜSLÜMAN DERNEKLERİ, ÖRGÜTLENMELERİ VE İDEOLOJİK BÖLÜNMELELER

1 Aralık 1918 yılında Sırp-Hırvat-Sloven² Krallığı'nın kurulması ile SHS Krallığı'nın anayasa hazırlama çalışmaları Sırp ve Hırvatlar arasında görüş ayrılığını ortaya çıkarırken Bosnalı Müslümanlar kendi siyasi örgütlenmelerini (Yugoslav Müslüman Örgütü-JMO) kurmuşlardır. Güney Sırbistan, Makedonya, Sancak bölgesinde yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun sosyo-ekonomik çıkarlarının farklılaşması sebebiyle Bosnalı Müslümanlarla aynı çatı altında toplanmayarak 1919'da Cenubi Sırbistan İslam Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti³ (Cemiyet Partisi) kurmuşlardır (Türk Dünyası Ansiklopedisi, t.y.).

Cemiyet partisi 1920'lerin başından itibaren SHS Meclisi'ndeki vekil sayısını artırırken bölgesel bir aktör haline gelmiştir. Ancak iktidarda olan Sırp Radikal Partisi'nin kurulmasıyla Müslüman azınlık üzerindeki merkezîyetçi ve baskıcı politikaları başlatılmıştır. Türkçe eğitimin kısıtlanması, dini kurumların denetim altına alınması ve 1924'te Üsküp Burmalı Camii'nin yıktırılması ile gerilim zirveye tırmanmıştır. Cemiyet Partisi'nin yayın organı

2 1928'den sonra resmen Yugoslavya olacaktır.

3 Cemiyet Partisi yaygın adıdır. Bu daha sonra kurulacak olan Yücel Teşkilatına öncü cemiyetlerden olacaktır (İslam Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti ve Cenubi Sırbistan İslam Teşkilatı ve Yardım Cemiyeti). Bu iki cemiyet de 1925 yılında Makedonya, Sancak, Kosova ve Bosnalı Müslümanlar tarafından daha geniş bir alanı kapsayan cemiyetler olacaktır.

olan “Hak”⁴ gazetesi kapatılıp parti üyelerinin bir kısmı tutuklanarak siyasi görevleri fiilen sonlanmıştır (Türk Dünyası Ansiklopedisi, t.y.). İki Dünya Savaşı arası dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleşen devrimler ve modernleşme, Bosnalı Müslümanlar arasında yakından takip edilmiştir. Bosna bölgesinde “Reforme” gibi hareketler bu yakından takibin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket modernleşmeyi ve inkılapları savunurken Güney Yugoslavya ve Sırbistan Müslümanları ise daha geleneksel bir tutumu savunmuşlardır. Bu süreçte geleneksel ve dini değerleri savunan “Meddah Medresesi” çevresi ile İslam hukukunu, kültürünü Batılı formlarla yenilemeyi düşünen “Kral Alexander Medresesi” mezunları arasında ciddi ideolojik ayrışmalar söz konusudur (Türk Dünyası Ansiklopedisi, t.y.).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Sosyalist Yugoslavya döneminde (1944 ve sonrasında) Türk-Müslüman toplumunun millî ve kültürel haklarını koruma arayışları devam etmiştir. Bölgede yayınlanan “Birlik” gazetesi ile Tefeyyüz ve İrfan⁵ gibi Türk okulları açılması bu mücadelenin somut adımlarından olmuştur. Ancak bu dönemde, Türk ve Müslüman gençlerin kimliklerini, dinlerini ve ana dillerini korumak amacıyla kurduğu Yücel Teşkilatı’nın antikomünist ve millî duruşu Tito’nun baskıcı yönetim anlayışıyla çatışmaktadır. (Çobanoğlu, 2020). Rejim tarafından “casusluk”, “işbirlikçilik” ile suçlanan Yücelciler ağır baskı ve yargılamalarla karşı karşıya kalmış, lider kadrosu idam edilmiş ve bu hareket tasfiye edilmiştir (Türk Dünyası Ansiklopedisi, t.y.).

Yugoslavya’nın parçalanmasıyla birlikte Sırbistan’da Müslümanlar için ortak bir İslam Birliği kalmamıştır. 2000’li yıllarda bu kurumsallaşma ivme kazansa da, günümüz Sırbistan İslam toplumu idari açıdan çift başlı bir yapıya sahiptir. Belgrad merkezli Sırbistan İslam Topluluğu (IZS) ile Yeni Pazar merkezli ve Saraybosna’ya bağlı Sırbistan İslam Birliği (IZuS) arasındaki meşruiyet mücadelesi güncel dinamiklerin temelini oluşturmaktadır. 19 Ocak 2006’da merkezi Belgrad’da bulunan ve Sırbistan’daki Müslümanları kapsayan bir İslam Birliği oluşturulmuştur. Sancak, Preşova Vadisi ve Sırbistan olarak üç bölgesel idareye sahiptir. Sırbistan Türkleri Derneği, Aliya Şahović başkanlığında 21 Temmuz 2014 tarihinde Yeni Pazar’da gönüllülük esaslı faaliyette bulunan ve kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. Bu dernek Sırp-Türk Dostluğu Derneği’nin amacı Türk ve Sırp toplumları arasındaki iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur (Amidi, 2015, s. 25).

Bu bağlamda sivil toplum ilişkilerini geliştirmek amacıyla Türkiye-Sırbistan ilişkilerini ve yerel toplum bağlarını güçlendirmek amacıyla çeşitli dernekler kurulmuştur. Sırp Türk Dostluğu Derneği 7 Temmuz 2004’te Fransa’da yaşamış olan Sırp Dragoslav Milosavljević tarafından Belgrad’da kurulmuştur. Partiler üstü, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir dernek olarak kurulan Sırp-Türk Derneği Dergisi’nin amacı Türkler-Sırp’lar arasındaki ilişkileri sosyal, ekonomik, kültürel bir boyutta güçlenmesini sağlamaktır (Amidi, 2015, s. 25).

“8 Kasım 2006 tarihinde kabul edilen yeni Sırbistan Anayasası liberal ve özgürlükçü bir anlayışla ele alındığı için ülkede yaşayan tüm azınlıklar bu sayede önemli haklar ve ödevler elde etmişlerdir. Sırbistan’da günümüzde ulusal azınlıklar, haklarını Mitrovdanski

4 Cemiyet Partisi’nin resmi yayın organı olarak 1920 yılında Üsküp merkezli matbaada yayına başlamıştır. Türkçe ve Sırpça/Hırvatça makalelere yer veren, haftada 2-3 gün yayımlanan gazete; Müslümanların haklarını, dini ve millî taleplerini savunmuştur. Toplamda 100’e yakın yayın yaptıktan sonra 1924 yılında rejim tarafından sansürlenerek kapatılmıştır.

5 Kız Okulu.

Ustav⁶ Anayasası olarak da bilinen bu temel belge sayesinde kullanılmaktadırlar. Bu anayasa ülkede yaşayan azınlıklara kendi ulusal konseylerini⁷ oluşturma hakkı vermektedir. Anayasanın bu maddesi uyarınca ülkede yaşayan 22 azınlık kendi ulusal konseylerini hayata geçirmişlerdir .”

Bu anayasal düzenleme çerçevesinde Sırbistan'daki Müslüman varlığını oluşturan topluluklar kendi özerk temsil haklarını oluşturabilmişlerdir. Sancak bölgesindeki Boşnak nüfusu temsil etmek için Boşnak Ulusal Konseyi; Preşova Vadisi'ndeki Arnavut nüfusu temsilen Arnavut Ulusal Konseyi kurulmuştur. Bu konseyler; kültürlerinin korunması, eğitim, dil olmak üzere Müslüman azınlıkların haklarını güvence altına almayı hedeflemektedir (Amidi, 2015, s. 19).

6 Mitrovdan, Hristiyanlığın yayılması nedeniyle acı çeken Selanikli Demetrius'a adanmış bir Ortodoks bayramıdır. Her yıl 8 Kasım'da kullanılır. Yeni Sırbistan Anayasası da 8 Kasım günü kabul edildiği için Mitrovdan Anayasası olarak bilinmektedir.

7 Ulusal Konsey, kültür, eğitim, dil ve alfabenin kullanımı hususlarında karar alma sürecine katılmak veya belirli konularda bağımsız olarak karar vermek amacıyla yetkileri kanunla belirlenen tüzel kişiliklerdir. Bir ulusal konseyin en az 15 en fazla 35 üyesi bulunabilir. Bu da söz konusu azınlığın son sayımlardaki nüfusuna bağlı olarak değişmektedir. Buna göre şayet bir ulusal azınlığın son sayımlardaki nüfusu 100 binden fazla ise oluşturmuş oldukları konseyin üye sayısı 35 olmalıdır. Şayet bir etnik grubun nüfusu son seçimlerde 10 binden az ise ulusal konseylerinin üye sayısı 15 olmalıdır.

3

DİN - DEVLET İLİŞKİLERİ VE İSLAM'IN RESMEN TANINMASI

Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Sırbistan'da da din-devlet işleri birbirinden ayrıdır. Fakat din ve devletin birbirinden ayrılması insanların kendi inançlarını yaşayamayacağı anlamına gelmemektedir. Ülkede farklı milletlerin olduğu gibi farklı dinlere mensup olan insanlar da yaşamaktadır. Raporun ilk bölümünde detaylandırıldığı üzere, resmi veriler ile gayri-resmi tahminler arasındaki nüfus farkına rağmen Sırbistan Müslümanları homojen bir yapıya sahip değildir. Bölgedeki Müslüman varlığı; Boşnaklar, Arnavutlar, Romanlar, Aşkaliler, Goraniler, Mısırlılar, Türkler ve Müslüman Sırlardan oluşmakta; nüfus ağırlıklı olarak Sancak bölgesi ile Preşova Vadisi'nde yoğunlaşmaktadır (Amidi, 2015, s. 27). 1990'larda yaşanan Bosna ve Kosova Savaşı sonrası yaşanan Milliyetçilik hareketi sonucu insanlar korkmuşlar ve bu sebeple mensup oldukları milliyetleri ve dinlerini açıkça ifade edememişlerdir. Bölgede yaşayan Sırbistan Müslümanları homojen bir yapıya sahip olmayıp; Boşnaklar, Arnavutlar, Romanlar, Aşkaliler, Goraniler, Mısırlılar, Türkler ve Müslüman Sırlardan oluşmaktadır. Bugünkü Sırbistan içerisindeki Müslümanlar çoğunluk olarak Sancak bölgesi ile Arnavut nüfusun çoğunlukta olduğu Preşova Vadisi'nde yaşamaktadırlar (Amidi, 2015, s. 27).

Sırbistan'da İslam dini ve kurumlarının hukuki statüsü tarihsel bir süreçte dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesiyle Balkanlardaki Müslüman topluluklar dini

özerkliklerini koruyabilmek amacıyla İstanbul'daki Meşihat Makamının (Şeyhülislamlık) onayı doğrultusunda bölgesel müftülükler ve dini birlikler kurulmuşlardır. Sırbistan Prenslığı döneminde 18 Mayıs 1868'de Prens Mihail Obrenoviç tarafından alınan devlet kararıyla İslam dini Sırbistan'da resmi bir din olarak kabul edilmiştir. Bu karar kapsamında Prens Mihail Belgrad'da bulunan Bayraklı Camii'nin imam ve müezzinin giderlerini Sırp konseyi ile anlaşarak Sırp Devleti tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. 19. yüzyılın sonlarında Sırbistan Müslümanlarının idari merkezi Niş şehrinde bulunan müftülüktür. 20. yüzyılın başlarında (1909-1910 dönemi) Şeyhülislamlığı tarafından menşur ile Mehmet Zeki Efendi (Çınar) Sırbistan Müftüsü olarak tayin edilmiştir. Sırbistan'da Müslümanların hukuki ve kurumsal statüsü tarihsel süreçte çeşitli düzenlemelerle şekillenmiştir. Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasında Sırbistan sınırları içerisinde kalan Müslümanların dini, vakıf ve aile hukukuna ilişkin hakları çeşitli düzenlemelerle tanınmış; 1914 İstanbul Antlaşması ile de aile hukuku ve kişisel statülerine ilişkin düzenlemelerde kendi dini uygulamaların dikkate alınması öngörülmüştür. Günümüzde Müslümanların hukuki statüsü, 2006 tarihli *Kiliseler ve Dini Topluluklar Kanunu* çerçevesinde düzenlenmektedir. Kanunun 10. maddesinde İslam Dini Topluluğu, Sırbistan'da tarihsel sürekliliğe sahip "geleneksel dini topluluklardan" biri olarak kabul edilmekte; 15. maddesinde ise İslam Dini Topluluğu'nun önceki yasal düzenlemelerden kaynaklanan tüzel kişiliğinin devamlılığını tanımaktadır (Republic of Serbia, 2006).

Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında 2006'ya kadar Sırbistan'da yaşayan Müslümanlar için merkezi ve ortak bir idari yapı kurulamamıştır (Alibašić, 2014, s. 518; Merdjanova, 2013, s. 52). 19 Ocak 2006 itibarıyla Belgrad merkezli Sırbistan İslam Topluluğu (Islamska Zajednica Srbije - IZS) yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılanmanın en üst dini yönetim organı Riyasettir (Đorđević, 2009, s. 5). Yapılanmasının ilk Reisüluleması (başmüftüsü) uzun yıllar Belgrad müftüsü olarak görevini yürüten Hamdija Jusufspahić olmuş; görev süresi dolunca yerine Adem Zilkiç geçmiştir. Kurumun idari ve dini merkezi Sırbistan'ın başkenti olan Belgrad'da bulunmaktadır (Amidi, 2015, s. 21)

Sırbistan İslam Topluluğu'nun (IZS) en yetkili karar organı 30 üyeden oluşan Meclis (Sabor)'tir. Meclis Başkanlığı Miralem Hodžić tarafından yürütülmektedir. İslam Birliği'nin en yüksek dini organı Riyasettir ve 15 kişiden oluşmaktadır. Riyasetin idari yapılanması bünyesinde üç temel bölgesel meşihat (müftülük bölgesi) yer almaktadır: Sancak İslam Birliği Meşihatı, Preşova İslam Birliği Meşihatı, Sırbistan İslam Birliği Meşihatından oluşmaktadır. Bu kurumsal çatı altında dini eğitimin devam ettiği medreseler, cami hizmetlerini yürüten vakıflar, hayır kurumları ve sosyal faaliyet gösteren diğer alt kuruluşlar faaliyetlerini sürdürmektedir.

4

SIRBİSTAN'DA İSLAM BİRLİĞİ MEŞİHATİ (IZuS)

Sırbistan'daki Müslümanların dini temsili, Belgrad merkezli müstakil bir yapı ile Saraybosna'ya bağlı bölgesel bir meşihat arasında şekillenen çift başlı bir idari bölünmeye dayanmaktadır. Sırbistan'da Belgrad merkezli yapı (IZS) dışında, Müslümanların dini işlerini yürütmek amacıyla faaliyet gösteren bir diğer kurumsal yapı Sırbistan'da İslam Birliği Meşihati'dir (Islamska Zajednica u Srbiji - IZuS). 2007 yılında Yeni Pazar (Novi Pazar) merkezli olarak kurulan birliğin başkanlığını (Müftü) günümüzde Mevlud Dudiç yürütmektedir (Amidi, 2015, s. 25). Sırbistan'da İslam Birliği Meşihati Anayasasının 1.maddesinde Sırbistan İslam Birliği'nin şu şekilde tanımlanmaktadır (Amidi, 2015, s. 26).

“Sırbistan'da İslam Birliği, Sancak bölgesi Müslümanlarının, Preşova Vadisi, Orta Sırbistan ve Voyvodina, Müslüman diasporası ve onu kendine ait gibi kabul eden diğer Müslümanların oluşturduğu bir ve benzersiz, geleneksel dini topluluktur.”

Sırbistan'da İslam Birliği Meşihatın merkezi Yeni Pazar'dadır. Bu kurumun anayasasında 6.maddesinde bu durum şu şekilde ifade edilmektedir (Amidi, 2015, s. 26).

“Sırbistan İslam Birliği Meşihatı'nın merkezi Yeni Pazar'dadır. İslam birliğinin kendi merkezi Belgrad'ta da olabilir.”

Sonuç olarak Sırbistan'daki İslami temsil idari açısından iki ayrı kuruma bölünmüştür.

Yeni Pazar merkezli Sırbistan'da İslam Birliği (IZuS), manevi ve idari bakımdan Bosna-Hersek İslam Birliği Riyaseti'ne (Saraybosna) bağlı bir meşihat olarak faaliyet gösterirken; Belgrad merkezli Sırbistan İslam Topluluğu (IZS) ise Bosna'dan bağımsız müstakil bir Riyaset yapısı oluşturmaktadır.

5

CAMİLER, EĞİTİM VE GÜNCEL TARTIŞMALAR

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından en temel haklardan biri olarak kabul edilen eğitim hakkı, Sırbistan Anayasası ile de güvence altına alınmış olup devlet; herkesin eğitim alma hakkına sahip olduğunu, bu imkan ve koşulların sağlanacağını taahhüt etmektedir. Sırbistan Anayasası'nın 71. maddesinde eğitim hakkı şu şekilde ifade edilmektedir (Şanver & Amidi, 2018, s. 86).

“Herkes eğitim hakkına sahiptir. İlköğretim zorunlu ve parasızdır, ortaöğretim de parasızdır. Tüm vatandaşlar yüksek öğretimde eşit erişime sahiptir. Kanuna uygun olarak Sırbistan Cumhuriyeti, başarılı ve yetenekli, düşük gelirli öğrencilere ücretsiz öğrenim sağlar. Okul ve üniversitelerin kurulması kanunla düzenlenir.”

Camilerdeki yaygın eğitim faaliyetlerinin yanı sıra Sırbistan'daki örgün eğitim sisteminde de Müslüman öğrencilere yönelik seçmeli din dersi (*Vjeronauka*) imkânı tanınmaktadır (Şanver & Amidi, 2018, ss. 90-95). Ayrıca Sancak bölgesinde köklü bir geçmişe sahip olan Yeni Pazar'daki Gazi İsa Bey Medresesi ile Prijepolje'deki Bakiye Hanım Kız Medresesi gibi kurumlar, ülkede nitelikli din görevlilerinin yetiştirilmesinde ve ortaöğretim düzeyinde dini eğitimin sürdürülmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Amidi, 2015, ss. 55-60; Đorđević, 2009, s. 8). İslam toplumlarında eğitim-öğretim tarihsel olarak ilk önce cami merkezli

başlamış olup günümüzde Sırbistan'da benzer bir yapı devam etmektedir. Camiler ülkede yalnızca ibadet edilen mekânlar değil, aynı zamanda yaygın din, eğitim ve öğretiminin yürütüldüğü bir merkez konumundadır. Günümüzde Sırbistan genelinde faaliyet gösteren yaklaşık 142 cami ve mescitteki din eğitimi ve öğretimi faaliyetleri; bağlı bulundukları idari yapılara (IZS ve IZuS) mensup görevli imamlar tarafından organize edilmektedir. İmamlar vakit namazlarını kıldırma, vaaz⁸ verme, hutbe⁹ okuma, Kur'an kursu eğitimlerini düzenleme gibi temel dini faaliyetleri üstlenmektedir. Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Sancak Bölgesi ile Preşova Vadisi, cami ve mescit varlığının en yüksek olduğu bölgelerdir. Sırbistan'daki camilerde Cuma günleri bayramlarda vaazlar verilip hutbeler okunmakta; verilen vaaz ve hutbelerin konuları ise cami imamları tarafından belirlenmektedir. Sırbistan'da camiler ve din eğitimi bağlamında öne çıkan temel tartışma konularının başında yeni cami inşaatlarına verilen ruhsat izinleri gelmektedir. Müslüman nüfusun yoğun olduğu Sancak ve Preşova dışındaki bölgelerde - özellikle başkent Belgrad'da - yeni cami yapımına izin verilmesinde yaşanan hukuki ve bürokratik engeller, ibadet mekânı yetersizliğine ve ruhsatsız mescitlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Đorđević, 2009, ss. 7-9). Nitekim başkentte tek resmi tarihi cami olarak Bayraklı Camii hizmet vermektedir. Bunun yanı sıra Sırbistan İslam Topluluğu (IZS) ile Sırbistan İslam Birliği Meşihatı (IZuS) arasındaki idari rekabet; camilerin yönetimi, din görevlilerinin atanması ve okullardaki din dersi öğretmen listelerinin devlete sunulması süreçlerinde yetki çatışmalarına yol açmaktadır (Şanver & Amidi, 2018, ss. 110-112).

8 Vaaz kelimesi İslam literatüründe; öğüt vermek, insanları kötülüklere ve yanlışlıklara karşı uyarmak, iyiliklere özendirmek, dini konularda bilgilendirmek anlamına gelmektedir. Vaizlik işini yapan kimselere ise vaiz denmektedir.

9 Hutbe kelimesi; dini bir kavram olarak, Cuma ve bayram namazlarında, genel olarak, Allah'a hamd, resulüne salat ve Müslümanlara nasihat oluşun konuşmaya denmektedir.

6

KAYNAKÇA

- Alibašić, A. (2014). Serbia. J. S. Nielsen, S. Akgönül, A. Alibašić ve E. Račius (Ed.), *Yearbook of Muslims in Europe* (Cilt 6, ss. 515–530) içinde. Brill. https://doi.org/10.1163/9789004283053_040
- Amidi, S. (2015). *Sırbistan'da İslam din eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstreams/e65ab4a9-06f2-4e9e-ac6b-d61404656d7d/download>
- Çobanoğlu, S. (2020, 20 Mart). *İade-i itibar bekleyen Yücelciler*. RUBASAM. <https://www.rubasam.com/iade-i-itibar-bekleyen-yucelciler.html>
- Đorđević, D. B. (2009). Islam in Serbia: The structure of religious communities. *Facta Universitatis, Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 8(1), 1–12.
- İNSAMER. (2021). *Sırbistan ülke profili*. <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-sirbistan/>
- Merdjanova, I. (2013). *Rediscovering the umma: Muslims in the Balkans between nationalism and transnationalism*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199964031.001.0001>
- Republic of Serbia. (2006). *Zakon o crkvama i verskim zajednicama* [Kiliseler ve Dini Topluluklar Kanunu] (Sayı 36/2006). Službeni glasnik RS. https://www.paragraf.rs/pro-pisi/zakon_o_crkvama_i_verskim_zajednicama.html
- Statistical Office of the Republic of Serbia. (2023, 16 June). *Mother tongue, religion and ethnic affiliation: 2022 Census of population, households and dwellings*. <https://www.stat.gov.rs/en-US/vesti/20230616-st/?a=0&s=09>
- Şahin, F. K. (2019). I. Dünya Savaşı sırasında Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan tabiiyet sorunlarına dair bazı tespitler. *Journal of Turkish Research Institute*, 65, 363-379. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4021>

Şanver, M., & Amidi, S. (2018). Sırbistan'da İslam din eğitimi: Süreç ve işleyiş. *Talim*, 2(1), 85-125. <https://doi.org/10.12738/talim.2018.1.0102>

Türk Dünyası Ansiklopedisi. (t.y.). *Yücel teşkilatı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://turkdunyasiansiklopedisi.gov.tr/detay/11675/Y%C3%BCcel-Te%C3%9Fki-lat%C4%1>

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi